GIÀN CHANH DÂY

... Và Khu Rừng Amazon Sau Nhà

V.N.

Có một thời gian, sau nhà tôi có một khu rừng chuối. Nói là "rừng" thì có phần hơi quá đáng, bởi diện tích chẳng bao nhiêu. Nhưng hễ một thứ gì mọc lên mà mình không còn nhìn thấy cái hàng rào phía sau, thì người ta có quyền gọi nó là rừng. Rừng chuối nhà tôi cũng thuộc loại ấy. Cây này chen cây kia, tàu lá chồng lên nhau, lá khô rơi xuống đất, gặp mưa thì ẩm ướt, gặp nắng thì lại hăng hắc một mùi rất riêng của chuối. Tôi nhìn cảnh ấy một thời gian, cuối cùng quyết định làm một cuộc cách mạng nông nghiệp nho nhỏ: *dẹp rừng chuối, trồng chanh dây*.

Lúc ấy tôi nghĩ chuyện trồng cây thật đơn giản.

Mình mua cây về, đào một cái hố, bỏ phân, tưới nước, làm cho nó một cái giàn để leo. Cây có đất, có nước, có phân, có ánh nắng thì thế nào nó cũng phải lớn. Lớn rồi thì ra hoa. Ra hoa thì có trái. Có trái thì hái xuống làm nước chanh dây. Mà nước chanh dây vào mùa hè thì còn gì bằng!

Chỉ cần tưởng tượng một ly nước chanh dây vàng óng, bỏ thêm vài cục nước đá, ngồi trong bóng mát mà uống, tôi đã thấy mùa hè bớt nóng đi một nửa. Nếu muốn sang hơn một chút, có thể làm kem chanh dây, sinh tố chanh dây. Còn nếu trong nhà có ai đó hơi nóng nảy vì thời tiết, vì công việc, hay vì một lý do nào khác mà người chồng không được quyền hỏi tới, thì cũng có thể đem ra một ly chanh dây và nói:

— Uống đi em, giải nhiệt.

Như vậy, chanh dây vừa giải nhiệt mùa hè, vừa có thể giải nhiệt cho bà xã. Một giống cây có công dụng lớn lao như thế, tôi làm sao không trồng?

... Chanh Dây: Một Loài Cây Có Cái Tên Nghe Đã Thấy Thơ Mộng

Chanh dây, tiếng Anh gọi là *passion fruit*, thuộc chi *Passiflora*, một chi thực vật có rất nhiều loài dây leo. Riêng cái tên "passion" đã làm cho người ta tò mò.

Nếu không biết nguồn gốc của chữ ấy, có người sẽ tưởng đây là một loại trái cây chuyên dành cho những

người đang yêu.

Thật ra, tên *passion flower* trong truyền thống Kitô giáo lại liên quan tới những hình ảnh mà các tu sĩ Tây Ban Nha ở Nam Mỹ ngày xưa cho rằng có thể gợi tới cuộc Thương Khó của Chúa Giêsu. Vì vậy, "passion" ở đây không phải là chuyện tình ái. Nhưng đối với người trồng cây ở California như tôi thì chuyện ấy không quan trọng lắm. Tôi không trồng chanh dây để nghiên cứu thần học. Tôi trồng chanh dây để lấy trái làm nước uống.

Tôi còn nghĩ xa hơn nữa.

Tôi nghĩ đến một giàn cây xanh mát sau nhà. Những sợi dây leo bò lên giàn, lá xanh phủ kín, hoa đẹp rực rỡ, rồi những trái tròn tròn đong đưa dưới lá. Mùa hè chỉ cần bước ra sau nhà, hái vài trái, bổ đôi, lấy ruột cho vào máy xay, thêm nước và đá.

Cuộc đời lúc ấy xem ra cũng dễ sống.

Nhưng người đời thường nói rất đúng: người tính không bằng trời tính. Trong trường hợp của tôi, có lẽ nên sửa lại một chút: Người trồng tính không bằng cây chanh dây tính.

Tôi chăm cây như chăm con. Tôi bắt đầu chăm giàn chanh dây với tất cả lòng nhiệt thành của một người mới tập làm vườn. Tôi bón phân đầy đủ. Tôi tưới nước mỗi ngày. Tôi thấy đất hơi khô là tưới. Ngày hôm sau thấy đất lại khô, tôi lại tưới.

Tôi nghĩ cây càng được uống nước thì càng sung sức, và chanh dây quả thật rất biết điều. Nó sung sức thật.

Chỉ trong vài tháng, những dây chanh dây đã bò kín cái giàn mà tôi dựng cho chúng. Lá xanh um. Dây leo chằng chịt. Tôi nhìn mà lấy làm hãnh diện. Tôi nghĩ:

"Đó! Mình trồng cây cũng đâu tới nỗi nào."

Nhưng rồi cây vẫn tiếp tục mọc. Giàn thứ nhất hết chỗ. Tôi đóng thêm giàn thứ hai. Chanh dây bò qua giàn thứ hai. Tôi lại đóng giàn thứ ba. Chanh dây lại tiếp tục bò. Tôi bắt đầu có cảm giác mình không còn trồng chanh dây nữa. Tôi đang xây nhà cho chanh dây.

Hoa cũng bắt đầu xuất hiện. Hoa chanh dây thật đặc biệt. Nó không giống những bông hoa đơn giản mà tôi vẫn thường thấy trong vườn. Hoa có hình dáng cầu kỳ, nhiều lớp, trông vừa đẹp vừa lạ. Tôi nhìn những bông hoa ấy mà trong bụng mừng thầm.

Hoa nhiều như vậy thì trái chắc chắn phải nhiều.

Tôi bắt đầu chờ.

Một ngày. Hai ngày. Một tuần. Rồi một tháng. Hoa vẫn nở. Nhưng trái thì chẳng thấy đâu.

Tôi lại nghĩ chắc cây chưa đủ phân. Bón thêm phân. Chẳng thấy trái. Chắc thiếu nước. Tưới thêm nước. Chẳng thấy trái. Tôi lại tiếp tục chăm sóc. Chanh dây thì tiếp tục lớn. Hoa vẫn tiếp tục nở. Còn trái thì tiếp tục... vắng mặt.

Tới đây tôi mới hiểu được một câu rất xưa mà trước đó tôi chưa bao giờ nghĩ tới: Đơm hoa không có nghĩa là kết trái.

... Một Bài Học Về Lòng Nhiệt Thành

Sau này tôi mới biết chuyện thụ phấn của chanh dây không phải lúc nào cũng đơn giản như tôi tưởng. Có giống cần côn trùng giúp chuyển phấn, có giống cần điều kiện thích hợp để việc thụ phấn đạt kết quả; thời tiết, giống cây và cách chăm sóc đều có thể ảnh hưởng tới việc đậu trái.

Còn tôi lúc ấy chỉ có một triết lý rất giản dị: Có hoa thì phải có trái. Và nếu chưa có trái thì cứ bón thêm phân, tưới thêm nước.

Tôi không biết rằng chính cái lòng thương cây quá mức ấy có thể trở thành một trong những điều làm cây không chịu "làm bổn phận". Tôi cứ tưởng mình đang giúp nó. Cây chanh dây có lẽ lại nghĩ: "Ông này thật phiền. Tôi đã đủ nước rồi mà ông cứ tưới hoài!"

Đó là một bài học mà người làm vườn đôi khi phải học bằng cách đau đớn hơn người đọc sách. Cây cối không phải lúc nào cũng cần thêm. Có khi nó cần *bớt.*

Bớt nước. Bớt phân. Bớt bàn tay của ông chủ.

Con người chúng ta cũng vậy. Có những chuyện càng chăm chút quá mức thì càng hỏng. Có những thứ phải để cho nó tự nhiên một chút mới có kết quả. Nhưng tôi chỉ hiểu được điều ấy sau khi đã biến cái giàn chanh dây thành một công trình xây dựng khá tốn công.

... Sau Một Năm, Tôi Đầu Hàng

Sau một năm mà chẳng thu được kết quả gì đáng kể, tôi đâm ra chán. Tôi bỏ mặc nó.

Không phải tôi quyết định dẹp bỏ. Tôi chỉ không còn thiết tha nữa. Cũng chẳng phải tôi hoàn toàn quên nó. Chỉ là mỗi lần nhìn ra sau nhà, tôi thấy một đống lá xanh um và tự nhủ: "Thôi, mặc kệ nó."

Cái nguy hiểm của chữ *mặc kệ* trong chuyện làm vườn là cây cối không hiểu tiếng Việt.

Bạn nói "mặc kệ" thì cây vẫn mọc. Bạn không tưới thì trời có thể tưới giùm. Bạn không chăm thì nó vẫn tìm cách sống. Và chanh dây là một loài dây leo rất có chí tiến thủ. Nó không chịu đứng yên.

Tôi không để ý nó bò đi đâu. Nó cũng chẳng cần xin phép tôi. Từ giàn gỗ, nó bò lên mái nhà. Từ mái nhà, nó bò sang một phía khác. Rồi một ngày, tôi cũng chẳng biết từ lúc nào, cái giàn chanh dây sau nhà đã không còn là một cái giàn nữa. Nó đã trở thành một hệ thống giao thông chanh dây.

... Hai Năm Sau: Amazon Xuất Hiện

Sau khoảng hai năm, bà xã tôi phát hiện ra sự việc. Một hôm bà nhìn ra phía sau rồi hỏi:

— Anh có biết chanh dây của anh mọc tới đâu rồi không?

Tôi nghe câu hỏi ấy mà hơi chột dạ. Tôi bước ra xem. Quả thật, cảnh tượng trước mắt không còn gọi là "rậm

chanh dây" được nữa.

Đó là *một khu rừng chanh dây.*

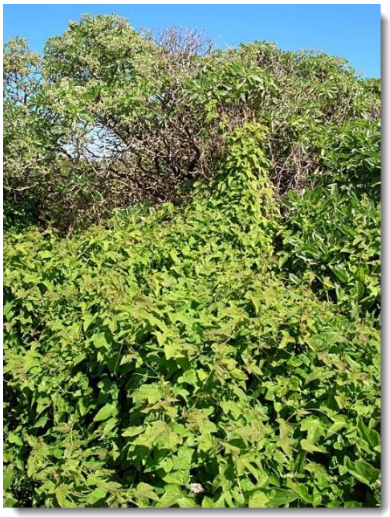

Không, nói chính xác hơn nữa thì đó là một phiên bản Amazon thu nhỏ ngay sau nhà tôi.

Ba cái giàn gỗ tôi dựng cho nó đã bị phủ kín. Mái nhà cũng bị phủ kín. Dây chanh dây bò khắp nơi, đan vào nhau thành từng lớp. Nó còn vượt qua phía bên hông nhà và bắt đầu bò sang khu đất của nhà hàng xóm.

May mà người hàng xóm chưa phát hiện. May hơn nữa là họ chưa "issue complaint". Nếu họ nhìn thấy cảnh ấy trước tôi, tôi e rằng cuộc đời làm vườn của tôi sẽ bước sang một chương khác, trong đó hai chữ "homeowners association" có thể xuất hiện. Tôi lúc ấy mới thấy mình đã gây ra một chuyện khá nghiêm trọng.

Rừng chuối ngày trước tôi còn có thể dọn từng bụi. Còn rừng chanh dây này thì đã leo lên mái nhà. Tôi đành mở một chiến dịch tổng động viên.

... Hai Tháng Chiến Đấu Với Chanh Dây

Tôi phải chặt. Chặt dây. Cắt nhánh. Gỡ từng mớ dây đã

quấn chặt vào nhau. Kéo từng lớp cây ra khỏi mái nhà.

Có những chỗ tôi phải leo lên mái để dọn. Lúc ấy tôi mới nhìn thấy một cảnh tượng mà trước đó tôi không bao giờ tưởng tượng được. Chanh dây mọc trên mái nhà thành một lớp dầy cao hơn đầu gối!

Tôi đứng trên mái, nhìn xuống đống dây leo xanh um trước mặt mà không biết nên cười hay nên khóc. Tôi nhớ lại ngày đầu tiên mình mua cây về. Tôi từng mong nó phủ kín cái giàn. Nó đã thực hiện lời mong ước ấy một cách quá thành thật. Tôi mong nó mọc thật mạnh. Nó mọc mạnh. Tôi mong nó bò cho có nhiều chỗ. Nó bò luôn lên mái nhà. Tôi mong nó ra nhiều trái. Điều cuối cùng này thì nó lại không chịu nghe lời. Chanh dây quả là một giống cây rất có cá tính.

Tôi mất gần hai tháng mới dọn dẹp xong. Hai tháng ấy gồm đủ thứ công việc mà một người trồng cây thiếu kinh nghiệm thường không tính trước: chặt, kéo, cắt, gom, khiêng, đổ rác. Những mớ dây chanh dây khô, cành lá và rễ nằm thành từng đống. Tôi nhìn đống rác mà nghĩ: "Chỉ vì muốn uống một ly nước chanh dây mà mình đã tự tạo cho mình một công trình lao động hai tháng."

Nhưng câu chuyện chưa hết.

... Chiến Lợi Phẩm Trên Mái Nhà

Trong lúc dọn dẹp trên mái, tôi bất ngờ phát hiện một thứ: Trái chanh dây!

Một trái. Rồi hai trái. Rồi thêm vài trái nữa. Tôi tiếp tục tìm. Càng tìm càng thấy. Cuối cùng, tôi thu hoạch được *hơn hai trăm trái chanh dây.*

Tôi đứng giữa đống dây leo mà ngẩn người.

Hai trăm trái!

Tôi đã từng tưới nước mỗi ngày. Tôi đã từng bón phân đầy đủ. Tôi đã từng đóng tới ba cái giàn. Tôi đã từng ngồi chờ từng trái một. Tôi đã từng thất vọng vì hoa rụng hết.

Rồi tôi bỏ mặc nó.

Và trong lúc tôi không thèm ngó tới, nó âm thầm leo lên mái nhà, mở rộng lãnh thổ, vượt biên sang nhà hàng xóm và làm ra hơn hai trăm trái. Đến lúc tôi phát hiện thì nó đã chuẩn bị trả lại cho tôi toàn bộ số tiền công chăm sóc mà tôi từng tưởng mình đã bỏ ra. Chỉ có điều nó trả bằng trái chanh dây, không trả bằng tiền.

... Cây Cối Đôi Khi Biết Sống Hơn Chúng Ta

Tôi nghĩ câu chuyện giàn chanh dây ấy có lẽ cũng là một bài học nhỏ về cách con người đối xử với thiên nhiên.

Lúc mới trồng, tôi nghĩ cây phải sống theo ý mình. Tôi muốn nó leo tới đâu, tôi làm giàn tới đó. Tôi muốn nó lớn nhanh, tôi bón phân. Tôi sợ nó khát, tôi tưới nước. Tôi muốn nó ra trái, tôi chờ.

Nhưng cây chanh dây chẳng sống theo cái chương trình mà tôi đã viết sẵn cho nó. Nó cứ sống theo cách của nó. Nó cần nước, nhưng không phải càng nhiều càng tốt. Nó cần phân, nhưng không phải càng nhiều càng tốt. Nó cần hoa, nhưng hoa nhiều chưa chắc trái nhiều. Nó cần thụ phấn, cần điều kiện thích hợp, cần thời tiết thuận lợi. Và trên hết, nó cần một khoảng tự do để tự xoay xở.

Khi tôi chăm nó quá kỹ, nó chỉ cho tôi thấy một đống hoa. Khi tôi bỏ mặc nó, nó âm thầm làm ra hơn hai trăm trái. Tôi không dám nói rằng đó là một quy luật của thiên nhiên. Nhưng riêng trong trường hợp của tôi thì sự việc quả thật có chút gì đáng suy nghĩ.

Có những lúc chúng ta tưởng mình đang giúp một việc, nhưng thật ra chỉ đang làm phiền nó.

... Chanh Dây Và Bà Xã

Sau cùng, giấc mơ ban đầu của tôi cũng thành sự thật, chỉ có điều nó đến hơi muộn.

Tôi đã từng mơ tới những ly nước chanh dây trong mùa

hè. Tôi từng nghĩ tới những ly sinh tố chanh dây. Tôi từng nghĩ tới kem chanh dây. Và tôi từng nghĩ, một cách rất có trách nhiệm trong vai trò người chồng, rằng chanh dây có thể giúp tôi "giải nhiệt" cho bà xã.

Nhưng đời người có những chuyện không nên nói trước.

Nếu ngày ấy tôi biết mình sẽ phải mất gần hai tháng dọn một khu rừng chanh dây trên mái nhà, có lẽ tôi đã không mơ xa tới thế bởi vì sau khi đã leo lên mái nhà, kéo từng mớ dây chanh dây cao hơn đầu gối xuống, khiêng từng đống cây ra đổ rác, người cần được "giải nhiệt" trước hết có lẽ không phải bà xã… mà chính là tôi.

Dù vậy, hơn hai trăm trái chanh dây vẫn là một phần thưởng rất hậu. Tôi đã trồng một cái cây để có trái. Cây không chịu cho trái khi tôi chăm nó. Tôi bỏ mặc nó. Nó leo lên mái nhà. Nó biến thành rừng. Nó suýt biến nhà hàng xóm thành thuộc địa. Rồi đến ngày tôi quyết định tiêu diệt khu rừng Amazon ấy, nó lại trả cho tôi hơn hai trăm trái.

Nghĩ kỹ, tôi thấy chanh dây cũng khá công bằng. Nó chỉ muốn nói với tôi: "Ông muốn trái phải không? Được. Nhưng trước hết ông hãy để tôi yên." Và tôi, sau hai năm kinh nghiệm, cuối cùng cũng hiểu được tiếng nói của

cây. Chỉ tiếc rằng lúc hiểu ra thì cái mái nhà đã bị chanh dây phủ kín.

Bài học ấy tôi nhớ mãi.

Trồng cây không phải chỉ là cho cây nước, cho cây phân rồi đứng đó chờ cây làm theo ý mình. Mỗi loài cây có một tính nết riêng. Có cây thích được chăm sóc. Có cây thích được để yên. Có cây chỉ cần một chút nước đã vui. Có cây phải nhờ ong bướm giúp một tay. Và có cây, như chanh dây của tôi, nếu chủ nhân sơ ý một chút thì nó sẽ tự mình mở rộng lãnh thổ.

Cho nên, nếu một ngày nào đó tôi lại nổi hứng trồng chanh dây, tôi sẽ nhớ tới khu rừng Amazon sau nhà. Tôi sẽ làm một cái giàn thật chắc. Tôi sẽ học cách tưới cho đúng. Tôi sẽ học chuyện thụ phấn. Tôi sẽ không bón phân như người ta nuôi heo. Và quan trọng nhất, tôi sẽ thỉnh thoảng nhìn lên mái nhà.

Bởi vì với chanh dây, chỉ cần mình không nhìn một thời gian, nó có thể đã mua nhà bên cạnh rồi.